

Poesia èpica llatina

Codi: 100395
Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500243 Estudis Clàssics	OB	2	2
2501907 Estudis d'Anglès i de Clàssiques	OB	2	2

Professor/a de contacte

Nom: Joan Carbonell Manils
Correu electrònic: Joan.Carbonell@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)
Grup íntegre en anglès: No
Grup íntegre en català: Sí
Grup íntegre en espanyol: No

Prerequisits

Aquesta assignatura forma part de la matèria "Llengua i Literatura Clàssica" i continua l'assignatura del primer semestre que té com a objectiu la traducció de textos de prosa clàssica (Ciceró i Sal·lusti). Igualment es desenvolupa alhora que els estudiants del Grau filològic combinat Anglès-Clàssiques cursen "Poesia èpica grega" i els del Grau d'Estudis Clàssics, a més, han cursat "Literatura Grega arcaica i clàssica" i cursen "Literatura Llatina d'Època Republicana". Aquestes simultaneïtats i seqüències fan que la part teòrica corresponent a les característiques generals del gènere èpic i als orígens de l'èpica llatina es doni per sabuda, tret de les especificitats pròpies de l'èpica virgiliana, que seran motiu de l'explicació oportuna.

Aquesta guia incorpora les indicacions sobre ús del llenguatge no sexista de la UAB.

Objectius

Els objectius concrets a aconseguir per part de l'estudiant, que concreten i desglossen les competències específiques, formulats en termes de capacitats són els que segueixen. L'estudiant, en acabar el semestre, haurà de ser capaç de:

- Aplicar les tècniques que permeten la comprensió ràpida del text llatí amb ajut del diccionari.
- Demostrar la comprensió d'un text llatí sense usar el diccionari, a partir de preguntes guia.
- Traduir un text de L'Eneida d'entre 20 i 25 versos en 1.30h.
- Respondre qüestions gramaticals, de mètrica i d'estilística referides a un fragment de L'Eneida.
- Respondre qüestions sobre l'estructura i l'argument de L'Eneida de Virgili.
- Relacionar el contingut de L'Eneida de Virgili amb aspectes de la seva tradició posterior.

Competències

Estudis Clàssics

- Aplicar els coneixements gramaticals adquirits a l'anàlisi i la comprensió dels textos grecs i llatins.
- Identificar el fet literari clàssic i la seva transmissió.
- Interpretar textos llatins i grecs, escrits en prosa i en vers, aplicant el mètode filològic.
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.

- Que els estudiants puguin transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.

Estudis d'Anglès i de Clàssiques

- Aplicar els coneixements gramaticals adquirits a l'anàlisi i la comprensió dels textos grecs i llatins.
- Identificar el fet literari clàssic i la seva transmissió.
- Interpretar textos llatins i grecs, escrits en prosa i en vers, aplicant el mètode filològic.
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.
- Que els estudiants puguin transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.

Resultats d'aprenentatge

1. Adquirir tècniques ràpides de comprensió basades en la semàntica (arrels, formacions derivades i compostes).
2. Aplicar l'anàlisi morfosintàctica a la lectura de textos llatins, identificant, si escau, les característiques pròpies del gènere literari o de la variant lingüística corresponents.
3. Contextualitzar en el seu marc cultural el gènere corresponent, la seva gènesi i la seva evolució.
4. Elaborar un comentari gramatical, mètric i de realia d'un text llatí del gènere corresponent.
5. Explicar el context, les obres (personatges, tòpics) i la tradició posterior dels autors i els gèneres estudiats.
6. Organitzar el temps i els propis recursos per a la feina: dissenyar plans establint prioritats d'objectius, calendaris i compromisos d'actuació.
7. Organitzar el temps i els propis recursos per al treball: dissenyar plans amb establiment de prioritats d'objectius, calendaris i compromisos d'actuació.
8. Organitzar i redactar textos de forma clara, correcta i adequada.
9. Organitzar i redactar textos de manera clara, correcta i adequada.

Continguts

En la confecció del temari s'han incorporat continguts relacionats amb el gènere tant de caràcter general (paper de la dona en la societat romana del s. I aC) com específic (anàlisi de les protagonistes i secundàries femenines). Igualment l'antologia de textos per traduir recull fragments relacionats amb els personatges femenins.

I. La literatura de l'època d'August. Context històric, polític i social.

Lectura aconsellada:

Bieler, Ludwig, "La época de Augusto", en Id., Historia de la literatura romana, ed. Gredos, Madrid, 1972, pp. 175 - 185.

II. Virgili. Dades biogràfiques i obra.

Lectures obligatòries:

Epitafi de Virgili.

Crema de l'Eneida. Lectura de Plini, nat. 7,114 i de Donat, Vita 37-38.

III. L'Eneida, poema de Roma.

1. Objectius de l'obra.
2. Estructura de l'obra.
3. El protagonista. Eneas.
4. Dido, personatge de la tragèdia.
5. Els personatges masculins secundaris. Turn, Mezenci, Nis i Euríal, Llatí, Evandre.
6. Els personatges femenins secundaris: Camil·la, Juturna, Venus, Juno.

Lectura aconsellada:

Fdez. Corte, José Carlos, "La Eneida", en Codoñer, Carmen (ed.), Historia de la literatura latina, Ed. Cátedra, Madrid, 1997, pp. 177- 190.

IV. Antologia de textos per traduir.

Aen. 1, 1-33. Invocació a la Musa.

Aen. 1, 748-756 - 2, 1-13. Eneas comença el relat de la destrucció de Troia.

Aen. 2, 199-249. Prodigis contra Laoocont. Entrada del cavall a la ciutat.

Aen. 3, 306-355. Eneas troba Andròmaca i Helen a l'Epir.

Aen. 4, 1-30. Dido, enamorada.

Aen. 4, 160-172. Encontre de Dido i Eneas a la cova.

Aen. 4, 296-360. Eneas decideix marxar. Còlera i impotència de Dido.

Aen. 4, 642-690. Suïcidi de Dido.

Aen. 6, 268-273. Entrada a l'Avern.

Aen. 6, 294-304. L'Aqueront. Caront.

Aen. 6, 450-473. Eneas troba Dido a l'Avern.

Aen. 6, 847-853. Missió dels romans.

Aen. 6, 860-886. Marcel.

Aen. 8, 558-584. El rei Evandre s'acomiada del seu fill Pal·lant.

Aen. 8, 608-616. Venus lliura l'escut a Eneas.

Aen. 9, 176-245; 314-341; 416-449; 473-502. Episodi de Nis i Euríal.

Aen. 11, 799-835. Mort de Camil·la.

Aen. 12, 919-952. Mort de Turn.

V. Morfosintaxi.

Morfosintaxi dels casos i de les formes verbals.

S'entén que l'estudiant ja ha assimilat la morfologia nominal i verbal avançades a les assignatures Gramàtica llatina i Textos llatins de primer curs i a Prosa llatina clàssica de segon. S'insistirà només en aquelles peculiaritats pròpies de la llengua poètica, en general, i de la poesia de Virgili, en particular:

- Arcaïsmes morfològics
- Flexió dels noms grecs
- Presència i funció del vocatiu
- Acusatiu de relació
- Datiu complement de verbs amb preverbi
- Ús freqüent de la primera i segona persones verbals
- Ús del futur
- Ús de les formes de supí en -um / -u com a complements de verbs i adjectius.
- Anàstrofe de la preposició

Sintaxi de l'oració.

S'entén que l'estudiant ha assimilat la sintaxi oracional bàsica a les assignatures Gramàtica llatina i Textos llatins de primer curs i a Prosa llatina clàssica de segon. S'insistirà en aquelles particularitats pròpies de la llengua poètica i de la poesia de Virgili, i en aquells aspectes que impliquen un coneixement sintàctic complex, com ara:

1. El període condicional irreal.
2. Les oracions interrogatives indirectes.
3. Les construccions anomenades de "participi dominant".

VI. Nocions sobre estilística aplicada a L'Eneida

Ordre dels mots i concordances.

Seqüències mètriques.

Seqüències vocàliques.

Figures retòriques (hipàl·lage; metonímia; sinèdoque; al·literació; anàfora; quiasme; braquilogia; el·lipsi; hipèrbaton; hipèrbole; hendíadis; lítotes; tmesis; abusio)

VII. Nocions sobre la mètrica de l'hexàmetre.

Quantitat vocàlica i quantitat sil·làbica. Regles bàsiques de la quantitat vocàlica i de la quantitat sil·làbica.

Mètrica dactílica.

Fenòmens prosòdics: sinalefa, afèresis, hiatus, sinèresi.

Cesures: triemímeres, pentemímeres, trocaica, heptemímeres, dièresi bucòlica. Ús simple i combinat (triple A, triple B).

Clàusules mètriques.

Lectura obligatòria:

Ceccarelli, L., *Prosodia y métrica del latín clásico*, ed. Universidad de Sevilla, Sevilla 1999, pp. 51 - 58

VIII. La recepció i la tradició de L'Eneida.

Lectures obligatòries:

Calvino, Italo, "Por qué leer los clásicos", en Id. *Por qué leer los clásicos*. Ed. Tusquets editores, Barcelona, 19972, pp. 13-20.

Eliot, Thomas Stearns, "Què és un clàssic", en Id., *Sobre poetes i poesia*, Ed. Columna, Barcelona, 1999, pp.61-81.

Lectures aconsellades:

Eliot, T. S., "Virgili i el món cristià", en Id., *Sobre poetes i poesia*, Ed. Columna, Barcelona, 1999, pp. 141-153.

Dante, *Commedia. Inferno*, 1, 67-87; 4, 100-2.

Mann, Thomas, *Mort a Venècia*, Ed. Proa, Barcelona, 1999.

Sainte-Beuve, Charles-Augustin, *Qué és un clásico*, Ed. Casimiro, Madrid, 2011.

Metodologia

Les classes presencials seran eminentment pràctiques. El professor dedicarà temps a:

Llegir, traduir i comentar la selecció de textos proposada.

Proporcionar als estudiants mecanismes que els permetin augmentar progressivament el volum de text traduït.

Llegir i comprendre textos a vista sense l'ús del diccionari.

Corregir els textos traduïts diàriament pels estudiants i per les estudiants, individualment o en grup.

Comentar el contingut lingüístic, literari i sociocultural dels textos traduïts, amb èmfasi singular als aspectes relatius a la seva tradició posterior.

Explicar els continguts gramaticals, mètrics i estilístics en funció del text.

Explicar continguts *de realia* que ajudin a contextualitzar el text.

L'estudiant s'haurà de responsabilitzar de dur diàriament el text proposat per a la traducció i el comentari.

Els estudiants i les estudiants hauran d'usar un diccionari universitari llatí-català/castellà; no els serà permès usar un diccionari escolar.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Explicació de continguts teòrics	6	0,24	3, 5
Pràctica de la traducció i comentari dels textos	35	1,4	1, 2

Pràctica de tècniques de comprensió ràpida	4	0,16	1
Tipus: Supervisades			
Exercicis de lectura i de morfosintaxi	7	0,28	2, 4
Exercicis de mètrica i de traducció	8	0,32	4
Tipus: Autònomes			
Estudi de lèxic i gramàtica	15	0,6	6
Lectura de L'Eneida en traducció i de les lectures complementàries	15	0,6	3, 5, 9
Treball personal diari de traducció i aplicació de coneixements morfosintàctics	45	1,8	6, 9

Avaluació

L'AVALUACIÓ

L'avaluació de l'estudiant es farà a partir de la recollida de les evidències següents:

1. **Resolució personal d'exercicis.** Periòdicament, l'estudiant haurà de resoldre per escrit exercicis breus o de respondre qüestions, en què demostrï la comprensió i aplicació dels continguts explicats a les classes presencials. Aquests exercicis es podran fer a l'aula sense avís previ, en començar o acabar la sessió.
2. **Traducció i comentari gramatical d'un text vist a classe.** En acabar el període de docència presencial, l'estudiant haurà de lliurar una traducció i un comentari d'un text fet a classe, que li serà assignat pel professor, com a mínim una setmana abans del lliurament.
3. **Control de lectura de L'Eneida de Virgili.** Es durà a terme mitjançant dues proves en què l'estudiant haurà de demostrar que ha llegit amb minuciositat l'obra en traducció.
4. **Traducció d'un text breu de L'Eneida no treballat prèviament** (entre 7 i 10 versos).
5. **Prova de síntesi. Traducció d'un text (entre 20 i 25 versos) de L'Eneida no treballat a classe,** amb resolució de preguntes morfosintàctiques, estilístiques i mètriques.
6. **Assistència i participació activa a les sessions presencials** i eventualment al fòrum de discussió i a altres activitats programades fora de la UAB.

CONDICIONS PER A L'AVALUACIÓ

No avaluables. Els estudiants i les estudiants que figurin a l'acta final, dels quals el professor no tingui dues o més evidències de les suara descrites, seran qualificats com a "no avaluables"

Avaluables. Si el professor té dues o més evidències singulars de l'estudiant (exercicis, control d'assistència i/o proves), aquest serà qualificat en l'escala de suspens fins a excel·lent (MH), d'acord amb els percentatges esmentats en l'apartat corresponent.

Per estar en condicions de superar l'assignatura (aprobat-MH), l'estudiant, com a mínim, haurà d'haver realitzat:

1. La prova final de traducció d'un text no vist de L'Eneida i haver obtingut una qualificació ≥ 4 .
2. Un 75% dels exercicis periòdics.
3. El control de lectura d'una part de L'Eneida.

En cas que la suma de la ponderació de les qualificacions fos ≥ 5 , però no s'acomplís algun dels tres requisits esmentats anteriorment, l'estudiant serà qualificat amb un 4,5 (suspès).

CALENDARI DE LES PROVES D'AVALUACIÓ.

Les proves d'avaluació seran:

Control de lectura dels llibres I - VI de L'Eneida. Dv. 15-03-2019

Control de lectura dels llibres VII - XII de L'Eneida. Dv. 17-05-2019

Traducció d'un text breu. Dm. 9-04-2019

Prova de traducció d'un text no vist de Virgili. Dv. 07-06-2019

Traducció i comentari d'un text vist a classe Dc. 14-06-2019

En cas que un estudiant o una estudiant no pugui assistir a una prova parcial o a la prova final de reavaluació el dia fixat no tindrà oportunitat de repetir l'examen, si no és que el professor ho considera oportú a la vista de la documentació acreditativa del motiu de l'absència.

En la prova de reavaluació, que serà programada per l'Equip de Deganat de la Facultat, els estudiants i les estudiants només podran recuperar la part corresponent a l'exercici final de traducció d'un text no vist de l'Eneida (50%).

El lliurament dels exercicis periòdics seguirà **aproximadament** el calendari següent (depenent de les eventualitats que es puguin produir durant el curs):

Exercici núm. 1 Dm. 05-03-2019

Exercici núm. 2 Dm. 26-03-2019

Exercici núm. 3 Dm. 30-04-2019

Exercici núm. 4 Dv. 31-05-2019

PROCEDIMENT DE REVISIÓ DE LES QUALIFICACIONS

L'estudiant podrà revisar tots els exercicis periòdics, els exàmens parcials ifinals i els treballs a classe i/o en les hores de tutoria de l'assignatura.

Per a la revisió de la qualificació final provisional i la de la prova de reavaluació es fixarà un dia que serà anunciaten l'acta.

Els estudiantsn i les estudiants tenen l'obligació de consultar l'acta de qualificació de l'assignatura abans del seu tancament per assegurar que no hi ha hagut cap error en el traspàs de notes per part del professor.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Assistència comprovada a partir d'un control periòdic de firmes	2%	0,5	0,02	6, 7
Intervenció a les sessions presencials i eventualment al fòrum de discussió i a activitats externes	3%	1,25	0,05	1, 2
Lectura de L'Eneida.	15%	3	0,12	3, 5
Resolució individual periòdica d'exercicis breus	15%	5	0,2	1, 2, 9
Traducció d'un text breu no vist	5%	0,75	0,03	1, 2, 4

Traducció d'un text no vist de Virgili (20 a 25 línies)	50%	1,5	0,06	1, 2, 4, 8, 9
Traducció i comentari d'un text vist de Virgili.	10%	3	0,12	4, 6, 7, 8, 9

Bibliografia

1. Edicions de L'Eneida.

Gian Biaggio Conte (ed.). Ed. Teubner, Berloni et Novi Eboraci 2009.
 Jacques Perret (ed.), 3 vols. Ed. Les belles lettres, Paris 1981-1987.
 Roger Aubrey B. Mynors (ed.). Ed. Oxford Classical Texts, Oxford 1969
 Miquel Dolç (ed.). Ed. Fundació Bernat Metge, Barcelona 1972 - 1975 .
 Henri Goelzer (ed.), 2 vols. Ed. Les belles lettres, Paris 1925 (196411).
 Luis Rivero García; Miryam Librán Moreno et al. (eds.), 4 vols. CSIC, Madrid 2009-2011.

2. Manuals de sintaxi llatina:

Descriptiva:

Valentí, Eduard, *Sintaxi llatina*. Ed. Curial, Barcelona, 1979 [revisada per P. L. Cano]
 Ernout, Alfred - Thomas, François, *Syntaxe Latine*. Ed. Klincksieck, Paris, 19532.
 Lavency, Marius, *Vsus. Grammaire latine*. Ed. Duculot, Paris, 1985; 19972.

Estructural:

Rubio, Lisardo, *Nueva sintaxis latina simplificada*, Ediciones Clásicas, Madrid, 1995.

Funcional:

Pinkster, Harm, *Sintaxis y semàntica del latín*, Ed. Gredos, Madrid, 1995.

3. Manuals de morfologia llatina:

Monteil, Pierre, *Elementos de fonética y morfología del latín* (trad. de Concepción Fernández). Ed. Universidad de Sevilla, Sevilla 1992.
 Ernout, Alfred, *Morphologie Historique du Latin*. Ed. Klincksieck, Paris (ed. diverses).

4. Manuals de literatura llatina:

Albrecht, Michael von, "Virgilio", en Id., *Historia de la literatura romana: desde Andronico hasta Boecio*, 2 vols. Ed. Herder, Barcelona, 1997-1999, vol. I (1997), pp. 622 - 661.
 Bieler, Ludwig, "La época de Augusto" i "Virgilio", en Id., *Historia de la literatura romana*. Ed. Gredos, Madrid, 1972, pp. 175 - 185; 185- 212.
 Deryck Williams, Robert, "La Eneida", en Kenney, Edward J. - Clausen, Wendell Vernon, *Historia de la literatura clásica. Literatura latina*. Ed. Gredos, Madrid, 1989, pp. 372 - 410.
 Fdez. Corte, José C., "La Eneida", en Codoñer, Carmen (ed.), *Historia de la literatura latina*. Ed. Càtedra, Madrid, 1997, pp. 177- 190.
 Lana, Italo -Maltese, Enrico V., *Storia della civiltà letteraria greca e latina* (3 vols.). Vol. II. Dall'ellenismo all'età di Traiano. Ed. UTET, Torino 1998, pp. 675 - 689.

5. Manuals de mètrica llatina:

Ceccarelli, Lucio, *Prosodia y métrica del latín clásico* (trad. de Rocío Carande). Ed. Universidad de Sevilla, Sevilla 1999.
 Nougaret, Louis, *Traité de métrique latine*. Ed. Klincksieck, Paris 19764.

6. Diccionaris bilingües.

Seva, Antoni (dir.), *Diccionari llatí-català*. Ed. Enciclopèdia Catalana.
 Gaffiot, Felix, *Dictionnaire illustré latin-français*. Ed. Hachette.
 Glare, P. G. W., *Oxford Latin Dictionary*. Clarendon Press.

7. Diccionaris específics.

Ernout, Alfred; Meillet, Antoine, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, Paris 1967.
 Quicherat, Louis, *Thesaurus Poeticus Linguae Latinae*, Hildesheim 1967 (ed. altera).

8. Tradició

Comparetti, Domenico, *Virgilio nel Medioevo*. Ed. La Nuova Italia Editrice, Firenze, 1981 (=19432).

Hardy, Philip, *The Epic Successors of Virgil*. Ed. Cambridge University Press, Cambridge 1993.

Lectures médiévales de Virgile. Ed. École Française de Rome, Roma, 1985.

Ziolski, Theodore, *Virgil and the Moderns*. Ed. Princeton University Press, Princeton (N. J.), 1993.

Ziolski, Jan M.; Putnam, Michael C.J. (eds.), *The Virgilian Tradition*. Ed. Yale University Press. New Haven & London, 2008.

9. Traduccions de L'Eneida de Virgili.

Al català:

Traducció de Joan Bellés . Ed. Empúries. Barcelona 2002.

Traducció poètica de Miquel Dolç. Ed. Alpha. Barcelona 1958.

Traducció Miquel Dolç, 4 vols. Ed. Fundació Bernat Metge. Barcelona, 1972-78.

Traducció de Llorenç Riber, Ed. Catalana. Barcelona, 1917-18.

Al castellà:

Traducción, estudio preliminar, bibliografía y notas de Dulce Estefanía Álvarez, Ed. PPU. Barcelona, 1988.